

www.turkishstudies.net/history

Turkish Studies - Historical Analysis

eISSN: 2667-5552

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Geçmiş ve Günümüz Kodlarıyla Buryat Geleneksel Güreşi: Buhe-Barildaan

Buryat Traditional Wrestling with Past and Present Codes: Buhe-Barildaan

Mehmet Türkmen* - Bilal Okudan**

Abstract: Buryati, the ancient homeland of all Turkic peoples before Central Asia and living in Southern Siberia, are one of the first peoples that Turks interact in cultural and genetic codes. Buryats have been popular wrestling traditional wrestling called "Buhe-Barildaan" from ancient times. For an outsider, understanding Buryat traditional wrestling undoubtedly sheds a lot of light on other aspects of Buryat's and even Turkish peoples' social life. Therefore, this study is aimed to explain 'Buhe-Barildaan with its formation, transformation and rituals. Along with the literature review, descriptive research and comparison method, among the models included in the qualitative approach, was used. The research is limited to the folkloric wrestling of Buryats, who are Turkish-Mongolian people's living in Southern Siberia. Buryat 'Buhe-Barildaan' wrestling distinguished two types as 'forest' and 'steppe'. First of all, "forest type" has become widespread among the Oyrat, the Bulaga and Ehiri Buryats of Turkish origin, and the Onon Mongols. The 'steppe type', which is now practiced almost everywhere, was only seen in peoples dealing with animal husbandry. In the competitions of the "Steppe type", one of the three areas touching the ground would bring defeat. Before starting the wrestling, the top is completely removed and only the trousers remain on the wrestlers, because it is more comfortable to fight like this. Wrestlers face each other and rotate according to the direction of the sun. In conclusion, non-Russian native authors, to explain the importance of Buryat wrestling, to suggest continuity between social signs, they have been seen using various propositional myths to construct social meaning and national identity. Buryat wrestling culture, it is based on the economic life unique to the development and continuity of the people and the traditional sources of the geographical environment that feed this life. Buhe-barildaan wrestling is one of the most important elements of the sports culture that helps to preserve the national identity and connection between generations. The functional and ideological origins of the Buryat Buhe-barildaan wrestling, historically, it is associated, first of all, with the choice of a mass who, besides having to face external power, is the leader of the military forces. In addition, Buhe-barildaan wrestling, which has two types, namely steppe and forest types, was seen to coincide with the

* Prof. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi ve Kırgız Manas Üniversitesi, Geleneksel Spor ve Oyunlar Araştırma Merkezi
Prof. Dr., Muş Alparslan University and Kyrgyzstan-Turkey Manas University, Traditional Sports and Games Research and Application Center

ORCID 0000-0002-5926-7522

dr.turkmenmehmet@gmail.com

** Öğr. Gör. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Söke Meslek Yüksek Okulu

Lect. Dr., Aydın Adnan Menderes University, Söke Vocational School

ORCID 0000-0003-4290-0421

bilalokudan@gmail.com

*** Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 2020/359, Tarih 31/09/2020 ve 2020/431 sayılı kararıyla etik kurul izni alınmıştır.

Cite as/ Atıf: Türkmen, M. & Okudan, B. (2020). Geçmiş ve günümüz kodlarıyla Buryat geleneksel güreşi: Buhe-Barildaan. *Turkish Studies - History*, 15(4), 1181-1192. <https://dx.doi.org/10.47846/TurkishStudies.46902>

Received/Geliş: 14 October/Ekim 2020

Checked by plagiarism software

Accepted/Kabul: 24 December/Aralık 2020

Published/Yayın: 25 December/Aralık 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

CC BY-NC 4.0

wrestling of the peoples living in those geographies, especially Turks, in the context of typology and homogeneity.

Structured Abstract: Buryati, the ancient homeland of all Turkic peoples before Central Asia and living in Southern Siberia, are one of the first peoples that Turks interact in cultural and genetic codes. Buryats have been popular wrestling traditional wrestling called "Buhe-Barildaan" from ancient times. For an outsider, understanding Buryat traditional wrestling undoubtedly sheds a lot of light on other aspects of Buryat's and even Turkish peoples' social life. Therefore, this study is aimed to explain 'Buhe-Barildaan with its formation, transformation and rituals. Along with the literature review, descriptive research and comparison method, among the models included in the qualitative approach, was used. The research is limited to the folkloric wrestling of Buryats, who are Turkish-Mongolian people's living in Southern Siberia. At the court of the Emperor of Toba-Wei, there was a special "troupe" of professional wrestlers who performed at wrestling matches and served as the emperor's body guards. A wrestling scene in a fresco from the Liao Dynasty burial ground in Inner Mongolia shows two Khitan youths, shaved headed and naked to the waist, taking a fighting stance. A little further off, a young man is shown watching the bout (Türkmen, Okudan, 2020: 93). Decembrist N.A. Bestuzhev left a colorful description of the wrestling and horse races held as part of the Maidari Khural celebration in the Tamchinsky Datsan (Buddhist monastery), the then residence of the Khambo Lama. According to his description, the Selenga bukhe wrestled in sashes: 'Two assistants strip the prepared wrestlers naked, leaving only the underwear, which is rolled up completely under the groin, then tied with a strong woolen sash, first around the waist, then crosswise downwards, also under the groin, and tie the ends threaded under the first turn with a good knot. Next, a long braid is collected in a bun and tied tight so that it does not interfere in the fight. Having prepared a wrestler in this way, the assistants put an overcoat in the form of a veil over his head, so that his face cannot be seen and bring him with a bowed head and folded hands, the same way Catholics usually fold them, to get a blessing from the senior lama present. The other is also brought down and, then leading both of them together, they open their eyes and leave them facing each other' (Türkmen, Okudan, 2020: 97). The Aga Buryats also wrestled in sashes made of dalemba 2.5-3 m long (Türkmen, Okudan, 2020: 98). Thus, the Selenga wrestlers, like the Khalkha Mongols, followed the rule of 'three zones', according to which a wrestler who touched the ground with his hand, knee or body was considered defeated. Tsybikdorzhiev distinguishes two types of bukhe-barildaan: 1) the martial art of the Oirats, part of the Buryats and Onon Mongols, characterized by the presence in the arsenal of techniques of wrestling and hand-to-hand fighting and the rule of victory, according to which the opponent must be thrown to the ground with his back; 2) wrestling without any admixtures of hand-to-hand combat, widespread among the Khalkha, southern Mongols and part of the Buryats. The basic rule of the second type of wrestling is the principle of defeat in case of touching the ground by one of the three zones. Two types are conventionally designated by the researcher as 'forest' and 'steppe', since the first one was popular among the forest Mongols, who included the ancestors of the Oirats, Buryats, and Onon Mongols. The steppe styles, now widely cultivated, used to be the heritage of 'pure' pastoralists (Türkmen, Okudan, 2020: 99). The main characteristic of the steppe styles is the rule that a wrestler is judged a loser if he is forced to touch the ground in one of the three zones. The historical explanation may be that a wrestler who falls on an elbow or knee is considered to have fallen off a horse. There are several types of wrestling in the world with a similar rule. Many researchers, noting the typological closeness of the Mongolian wrestling böx barildah and Japanese sumo, conclude that the Mongolian land is the ancestral home of the Korean Ssireum and Japanese sumo wrestling (Türkmen, Okudan, 2020: 92-94; Türkmen, Useev, 2020: 106-107). In addition, the rule of three zones is present in almost all types of Turkic wrestling *kuresh*, Yakut *habsagai*, and ancient German *glima*. A characteristic feature of *kuresh* and *glima* is a fixed grip on the belt. The appearance of this technique is, apparently, associated with the military-applied aspect of the era before the appearance of long-bladed weapons, when the cavalryman, left unarmed, was forced to defend himself, throwing the enemy off his horse by grabbing the warrior's belt. The variety of techniques of the Mongolian Bukhe-barildaan is also explained by the influence of the Tungus, North and East Mongolian cultures (Türkmen, Okudan, 2020: 94). According to the rules: 'Wrestlers come out on the carpet with their sashes tied... wearing Buryat robes and hats, accompanied by a coach or a team representative singing solo. The coach and representative are also dressed in Buryat outfit. Wrestlers are allowed to compete in sports leotards to the knee length, with tied sashes, with a naked torso, in sports shoes (in the future, ethnic footwear - gutuls will be introduced). Competitions are held in weight categories of 60 kg, 70 kg, 80 kg, 90 kg and over 90 kg (Türkmen, Okudan, 2020: 92-96). Main bout time -5 min; - if the winner is not identified in regular time, the continuation is carried out in a mutual capture on sashes, without time limitation until touching the ground with one of three points; - in the event of breaking a grab by one wrestler, even with one hand, he will be considered defeated.

At the end of the bout, the loser athlete walks in respect of the champion under his arm. And the winner bypasses the wrestling ground in the ‘*dance of the eagle*’ clockwise. Competitions of various levels in bukhe-barildaan are held in Buryatia almost every month - from junior competitions in rural and urban sport schools to international tournaments. During the national holidays Sagalgaan and Surkharban, competitions are held in all regions of the republic. Since 2010, the All-Russian tournament ‘Bukhe-barildaan on Red Square’ in Moscow and the ‘Cup of the Datsan’ in St. Petersburg have been held annually, bringing together athletes from the republics of the Caucasus, the Volga region, Yakutia and Tuva. In conclusion, non-russian native authors, to explain the importance of Buryat wrestling, to suggest continuity between social signs, they have been seen using various propositional myths to construct social meaning and national identity. Buryat wrestling culture, it is based on the economic life unique to the development and continuity of the people and the traditional sources of the geographical environment that feed this life. Buhe-barildaan wrestling is one of the most important elements of the sports culture that helps to preserve the national identity and connection between generations. The functional and ideological origins of the Buryat Buhe-barildaan wrestling, historically, it is associated, first of all, with the choice of a mass who, besides having to face external power, is the leader of the military forces. In addition, Buhe-barildaan wrestling, which has two types, namely steppe and forest types, was seen to coincide with the wrestling of the peoples living in those geographies, especially Turks, in the context of typology and homogeneity. At the same time, all this shows that the Buryat Bukhe barildaan is a living phenomenon that is in constant development, and, despite all the modifications it undergoes at this stage in history, it does not cease to be the Buryat Bukhe barildaan. On the contrary, flexibility and adaptability speak of the resilience of a cultural phenomenon. Thus, unified rules of the Buryat national wrestling are being developed today on the basis of the Selenga and Aga wrestling on sashes, and the rules of the Mongolian barildaan. The original wrapping of the sash around wrestlers’ hips is very similar to the wrapping method in the uniform of the Korean ssireum wrestlers, with the only difference that the Koreans clasp only one leg with a sash. Such wrapping was adopted only in Buryat and Korean wrestling uniforms. The desire to “revive lost traditions” in every detail, expressed, for example, in the return of some rituals, such as solo performed by coach, sometimes turns into a very arbitrary reconstruction and conjecture. This also applies to the rules governing the appearance of wrestlers, referees and coaches. Some traditions, such as the wearing of *gutul* boots, *dzhangin* hats and the Eagle dance performed by the winner of the bout, were transferred from the Mongolian naadam. At the same time, it all shows that the Buryat Bukhe barildaan is a living phenomenon that is in constant development, and, despite all the modifications that it undergoes at this stage of history, it does not cease to be the Buryat Bukhe barildaan. On the contrary, flexibility and adaptability speak of the resilience of a cultural phenomenon.

Keywords: Buryat identity, wrestling culture, Buhe-Barildaan, sport, history

Öz: Tüm Türk halklarının Orta Asya'dan önceki kadim vatanı olan ve Güney Sibirya'da yaşayan Buryatlar, Türklerin kültürel ve genetik kodlarında ilk etkileşim yaptığı halklardan biridir. Buryatlar, ‘Buhe-Barildaan’ denilen geleneksel güreşi eskiden beri popüler olarak yapmaktalar. Dışarıdan birisi için, Buryat geleneksel güreşini anlamak, şüphesiz Buryat’ın ve hatta Türk halklarının sosyal hayatının diğer yönlerine de çok fazla ışık tutar. Onun için bu çalışma, ‘Buhe-Barildaan’ı oluşum, dönüşüm ve ritüelleri ile anlatmak amaçlanmıştır. Literatür taraması yapılmakla birlikte niteliksel yaklaşım içinde yer alan modellerden betimsel araştırma ve karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma, Güney Sibirya coğrafyasında yaşayan Türk-Moğol halklarından Buryatların folklorik güreşi ile sınırlandırılmıştır. Buryatların ‘Buhe-Barildaan’ güreşleri, ‘orman’ ve ‘bozkır’ olarak iki tür ayırt etmişlerdir. Birincisi Oyratlar, Türk kökenli Bulaga ve Ehiri Buryatları ile Onon Moğolları arasında ‘orman türü’ yaygınlık kazanmıştır. Şimdi hemen hemen her yerde uygulanan ‘bozkır türü’ ise sadece hayvancılıkla uğraşan halklarda görülürdü. ‘Bozkır türü’ ne giren müsabakalarda üç alandan birinin yere değmesi mağlubiyet getirirdi. Güreşe başlamadan önce üst giyim tamamen çıkarılır ve pehlivanların üzerinde ancak pantolonları kalır, çünkü böyle kapışmak daha rahattır. Güreşçiler birbirinin karşısına geçer ve güneşin yönüne göre dönerler. Sonuç olarak, rus olmayan yerli yazarlar, Buryat güreşinin önemini açıklamak, sosyal işaretler arasında bir devamlılık önermek, sosyal anlam ve ulusal kimlik oluşturmak için çeşitli önerme efsanesini kullandıkları görüldü. Buryat güreş kültürü, halkın gelişimi ve sürekliliği için kendisine özgü olan iktisadi yaşamı ve bu yaşamı besleyen coğrafi ortamın geleneksel kaynaklarına dayanıyor. Buhe-Barildaan güreşlerinin nesiller arasında milli kimliğin ve bağlantının korunmasına yardımcı olan spor kültürünün en önemli unsurlarından biridir. Buryatların Buhe-barildaan güreşlerinin işlevsel ve ideolojik kökenleri, tarihsel olarak, her şeyden önce, dış güçle yüzleşmek zorunda kalmanın yanı sıra askeri güçlerin lideri olan bir kitlenin seçimi ile ilişkilendirilir. Ayrıca, *bozkır* ve

orman tipi olmak üzere iki türü görülen Buhe-barildaan güreşleri, tipolojik ve homojenlik bağlamında başta Türkleri olmak üzere o coğrafyalarda yaşayan halkların güreşleriyle örtüştüğü görüldü.

Anahtar Kelimeler: Buryat kimliği, güreş kültürü, Buhe-Barildaan, spor, tarih

Giriş

Turan halklarının Altay kolundan olan Buryatlar, bugün Moğol halkı olarak bilinse de, iki Türk ve iki Moğol aşiretinin birliğinden doğan karma bir halktır. Bunlardan güney ve doğu Buryatya'da yaşayan Huri ve Hondogar boyları Moğol karakteri taşırlar ve Budist'tirler. Batıda yaşayan Bulaga ve Ehiriler ise Türktürler ve Tengri'ye inanırlar. Buryatların toplam nüfusu 670 bin dolayındadır. Bunun 310 bini Buryat Özerk Cumhuriyeti'nde yaşamaktadır. Komşu İrkutsk ve Zabalskaya Oblastlarında da 150 binden fazla Buryat bulunmaktadır. Sibirya'da yaşayan diğer Tanrı (Şamanizm) veya Budist Türk-Moğol halkları gibi Buryatlar da "*taylagan*" denilen soyu koruyan ruhlara kurban etme törenlerini düzenler ve buna eşlik eden toplu spor oyunlarına katılırlardı. Moğollar ile Buryatlar genelde '*oboo*' denilen soy mabetlerinde dua törenleri ifa edilirken "*Erlerin Üç Oyunu*" diye adlandırılan okçuluk, güreş ile at yarışlarını düzenlerlerdi. Ünlü Buryat budun bilimcisi M.N. Hangalov XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başında Kudın Buryatları tarafından yaygın şekilde kutlanan "*hyp-harbaan*" denilen okçuluk şenliğini teferruatlı biçimde açıklamıştır (Türkmen, Alimov, 2019: 1393; Türkmen, Useev, 2019: 147; Türkmen, Okudan, 2020: 92).

Spor ve kültür alanı, belli bir grubun değerlerini, törenlerini, yaşam biçimlerini ve sporun yaşam tarzındaki yerini ifade eder (Türkmen, Dhcanuzakov, 2019: 4059-4070). Spor insanların vücut duruşları üzerine de birçok olumlu etki yapar (Yamak, İmamoğlu, İslamoğlu, Çebi, 2018: 1377-1388). Güreşte kültürün bir parçası olarak gelişmiştir. Güreş Türklerin tarih boyunca en popüler sporu olarak son zamanlara kadar gelmiştir (Türkmen, İmamoğlu, Ziyagil, 2006: 77-94). İnsanlığın Paleolitik tarih öncesi dönemi derinliklerinde doğan güreş, günümüze kadar sayısız formda ve hemen her medeniyetlerde hayatta kalabilmesinin birçok doğal sebebi vardır. Bu sporu ısrarla yapmış olması ve kültürlerde kalıcı olması, insanın ve dolayısıyla toplumların özünde bir kişinin bir başkasına üstünlük kazanma zorunluluğunu gerektiren fiziksellik ifadelerine anlam katması için yaygın bir eğilim göstermesidir (Türkmen, Buyar, 2019: 156). "*Buhe-barildaan*" denilen milli güreşi Moğollar ile Buryatların en yaygın ve popüler sporlarıdır. Kudın ile Kapsal Buryatlarının okçuluk şenliğini betimlerken M.N. Hangalov seyircilerin dikkatini en çok güreş müsabakalarının çektiğini dile getirmiştir (Türkmen, Okudan, 2020: 92-94). Başka bir bilim adamı Tsevel'a göre okçuluk ile at yarışı yapılmazsa da güreş Moğolların '*naadam*' (*Erlerin Üç Oyunu*) diye adlandırılan müsabakasının vazgeçilmez bir öğesiydi (Türkmen, Okudan, 2020: 92). Günümüzde ise Moğol kültüründe güreş, toy delikanlılar yetişkin erler toplumuna kabul edilme merasimlerinde ot biçme, kuzu kırkma, mantar toplama gibi etkinliklerin sırasında sık sık düzenlenmektedir. Bunun gibi küçük çaplı müsabakalara "*jijig barildaan*" denmektedir (Türkmen, Buyar, 2019: 154; Türkmen, Okudan, 2020: 92-94).

Güreş, başta Asya halkları olmak üzere çoğu halklar arasında sosyal değer olarak görülen tarihi bir spordur. Japonya Sumo Birliği Sumo Müzesi Müdürü Katsuji Hanada Japon milli güreşi sumonun ve genel olarak milli güreş türlerinin kökenlerini araştırma amacının peşinden giderek Eski Dünya'ya yola koyulmuştu. Kore, Moğolistan, Türkiye, Senegal gibi ülkelerde güreş müsabakalarını izlemişti. Güreş tekniklerinin en eski antolojisi Orta Krallık çağında ait Mısır'daki Beni Hasan mezarlık sitesinde bulunmuştur. 16 No'lu mezarlıktaki duvarlardan birinde 220 güreş teknik yöntemi tespit edilmiştir (Türkmen, Okudan, 2020: 99).

Kenshiro Matsunami'ye göre ise sumo (milli güreş) Tibet, Moğolistan, Çin, Kore, Japonya, İran, Afganistan, Pakistan ile Hindistan'ı birbirine bağlayan İpek Yolu istikametini takip ederek bütün dünyaya yayılmıştır... Taş kabartmalarının birinde Gotama Buda güreşçi olarak

gösterilmiştir. Efsanedeki rivayete göre Prens Sidarta güreş ile okçuluk gibi talimleri yapmaktaydı (Türkmen, Dhcanuzakov, 2019: 3527; Türkmen, Okudan, 2020: 99). Orta Asya'da da kadim güreş gelenekleri mevcuttur. Çin kaynaklarında Hunlar'ın güreşte hayli marifetli oldukları belirlenmiştir. Wu-Di İmparatoru döneminde birinci imrahor görevine tayin edilen Prens Jin Zhidi imparatora saldırana güreş yöntemlerinden birini uygulayarak etkisiz hale getirmiştir. Tunç kemerlerde de Hunlar'a özgü bazı güreş özellikleri tasvir edilmiştir. Shanxi bölgesinde bulunan 140 mezarlıktan Keshenzhen adlı birinde Hun kültrüne ait bir kemerin tunç tokasında birbirini belden tutan pantolonlu iki adamın resmi çizilmiştir (Türkmen, Arstanbekov, 2020: 82-83).

Şekil 1. Göçebeler (Türk-Moğol Hun İmparatorluğu) üst çıplak, alt pantolonlu, serbest güreş stili Tunç kemer kaşı (Ordos Müzesi M.Ö. I. Yüzyıl, Wu En 1997: 58)

Güreş hazırlıkları ve kuralları: Liao Hanedanı'na ait ve İç Moğolistan'da bulunan Nyan-Nyan Myao mezarlığındaki bir freskin üzerine de güreş anı aktarılmıştır. Güreşe hazır pozisyonda bekleyen yarı çıplak iki kel Kidanlı delikanlı ve biraz uzakta bu sahneyi gözetleyen genç bir adam ifade edilmiştir (Türkmen, Arstanbekov, 2020: 82-83). Moğol şehzadelerinin de güreşçi takımları vardı. Kudin bölgesinde düzenlenen “*Surharbaan*” (*Erlerin Üç Oyunu*) Buryat milli spor şenliğine her bir soyu temsilen birer müsabık katılırdı. Geleneklere istinaden her bir soyun zenginleri onları temsil eden güreşçiye sırayla bakmak ve beslemek zorundalardı. Yarıştan önce hazırlıklar safhasında müsabıklar genelde güç toplama amacıyla az hareket eder, daha çok beslenmeye çalışırlardı (Türkmen, Okudan, 2020: 92-94). Reşidüddin'nin aktardığı bilgilere göre Kubilay Han döneminde Moğol güreşçilerin güçlerini toplamak için uygulanan yöntemlerden biri olarak cinsel perhiz de tercih edilirdi (Türkmen, Okudan, 2020: 95-96).

M.H. Hangalov'a göre “*taylagan*” törenleri sırasında güreş ile at yarışları genellikle muhterem aksakallar tarafından yönetilirdi. Baykal Buryatlarının *taylaganlarında* önemli role sahip aksakallar kadim bir geleneğe sadık kalarak bir daire şeklinde dönerek “*hatarha*” denilen dansa başlardı. Bu dansa aksakallar olmadan başlamak da büyük bir günah sayılırdı (Türkmen, Okudan, 2020: 92-94). Kudin Buryatlarının geleneklerine istinaden “*buhe barildaan*” denilen pehlivanlar güreşi başlamadan önce sahanın ortasına iki tarafı temsilen iki aksakal çıkar ve güreşi andıran bir dans gösterisini yaparlardı (Türkmen, Okudan, 2020: 92-94). Kalmık güreşçiler yarıştan önce öküzleri taklit edermişçesine birbirine avuç- avuç toprak atar ve “yer kazıyan iki öküz” misali kapışırlardı (Türkmen, Okudan, 2020: 94). Moğolistan'da ise güreş başlamadan önce “kartal dansı” anlamına gelen “*deveh*” (“*kanat açmak*”, “*yukarı uçmak*”) cenk dansının gösterişi yapılırdı. Eskiden her müsabık unvanının türediği kuşu taklit ederek bu dans gösterisinde bulunurdu. “*Şahin devehi*” yüksek sıçramaları içerdiğinden dolayı “*kartal devehi*”nden daha zordu. Bu geleneğe Buryatlar dahil olarak birçok Sibiry halkında görülen sıçrama yarışı da yok değildir (Türkmen, Okudan, 2020: 94). 18.asırda Rusya'ya çalışan Alman asıllı budun bilimcisi Johann Georg Gmelin de Kudin Buryatlarının *taylagan* törenini betimlerken sıçrama yarışlarından bahsetmiştir (Türkmen, Okudan, 2020: 94). Şimdi ise “*naadam*” (*Erlerin Üç Oyunu*) diye adlandırılan Moğol milli spor müsabakasında dereceye giren güreşçilere dört unvan takdim edilir: “*Naçin*” (Laçin / Doğan), “*Zaan*” (Fil), “*Arslan*” (Aslan) ve “*Avraga*” (Dev). “*Naçin*”e eşdeğer “*Hartsqa*” (Şahin),

“Şonhor” (Ak sungur) ile “Burred” (Kartal) unvanları bu günlerde çok nadir verilir. Tsibikdorjiev'a göre “Zaan” ile “Arslan” unvanları Budist kültürünün yaygınlaşmasıyla beraber hayvanlara tapınma, totem ile şaman geleneklerine dair eski unvanların yerine geçmiştir. Bundan sonra artık güreşin sembolü ile koruyucusu olarak Budist ve Hindu mitolojisinde yer alan Garuda isimli kutsal kuş yaratığı sayıla gelmiştir (Türkmen, Okudan, 2020: 94).

M.N. Hangalov *taylagan* törenini tasvir ederken yarışı kazanan delikanlıyı karşılama ve övme ayninden de söz etmektedir: “... muzafferi övgüyle karşılarlar ve “tarsun” denilen Buryatların geleneksel alkollü içeceğini ikram ederler. Bunu kabul eden delikanlı bir damlayı yere damlatır ve ağzına yansıtır. Tarsunu tattıktan sonra orada oturan aksakallardan birine uzatır. Aksakal da tarsunu kabul ederek nasihatlar da bulunur: “Barildani barun/Zahan bari /Urildani urda/Zahan bari. (Güreşte doğru/tarafı seç (muzaffer ol). /Koşmada ön/ sırada ol (koşmayı seç).” Bundan sonra aksakal içeceği içer. Kadeh tekrar doldurulur ve tekrar delikanlıya verilir. Bu sefer o içeceği kendisi içer veya başka birine takdim eder” (Türkmen, Okudan, 2020: 92-94). *Erlerin Üç Oyunu* yarışını kazanan güreşçi, kazanan at ile okçulukta birinci olanı övmek için söylenen Buryat manzum geleneğinin özel türüne ve bir nevi zafer marşına “*Buhın (barildaananay) solo*” denir. Buryatçada “*solo*” “şöhret” ile “rağbet” anlamına gelmektedir. “*Solo duudaha*” ise “birini övmek” kavramını ifade etmektedir. Bu tür nazım örnekleri birkaç satırdan (8-10) büyük eserlere kadar olabilmektedir. Türün kökenleri Orhun Yazıtları’na giren Kül Tigin Yazıtları’na (8.asır) kadar uzanmaktadır. Buryat destanından Gezer Han adlı söylencesel hakanın sözleri de buna benzemektedir: *Çok cenge katılmışım, derim; Darhan şöhretini, Yücelttim, derim.* (Türkmen, Okudan, 2020: 94-97).

Güreşin Destansı özelliği: Büyük ihtimalle destan düzenlenirken övgü şiirleri öğelerden biri olarak dahil edilmiştir. Övgü şiirleri şenlik, sefer, cenkten önceki hazırlıklar ile cenazeler sırasında söylenirdi (Türkmen, Okudan, 2020: 97). M.N. Hangalov, eskiden Buryatların okçulukta iyi olan ve güce sahip birinin veya önderin cenazesinde onu öven şarkıları söylediklerini aktarmıştır. Kudın Buryatları da şimdi bile şamanların cenazelerinde merhumun hayatını anlatan şarkıları söylerler (Türkmen, Okudan, 2020: 92-94). S.P. Baldayev tarafından 1912 yılında Bohan bölgesinde yazılan ve birçok güzel dil anlatım örneğini içeren “*Barildaananay solo*” şiiri (Türkmen, Okudan, 2020: 95):

Büheli hara beeten,
Büdüün hara şandaahatan;
Hüje hara beeten,
Hüjüün hara şandaahatan.
Ünder ehe beeten,
Ürgen hara seejeten;
Derbege ehe beeten,
Delüü ehe seejeten.
Adhaldama ehe adhaaltan,
Tulama buhe hulten;
Büdüün ehe adhaltan,
Bulga ehe hüzüüten.
Barildaan deere
Baruun zaha haraşaan,
Baatar solo abaaşan;
Urildaan deere
Urda zaha baryaşan,
Uram solo abaaşan.
Bayaa bayra deeree asargagtuun
Uramaa ütüg deeree todorgogtuun.

Sağlam siyah beden,
Büyük siyah kaslar;
Yüce siyah beden,
Esnek siyah kaslara sahip.
Uzun boylu büyük beden,
Geniş siyah göğüs;
Geniş omuzlu büyük beden,
Geniş büyük göğse sahip.
Çevik büyük ayaklar
Dirayetli güçlü ayaklar
Geniş büyük ayaklara sahip,
Öküzünki kadar büyük boynu olan.
Güreş sırasında
Sağ (batı) tarafa bakanlar,
Şöhrete kavuşan bahadırlar;
At yarışı sırasında
Önde bulunanlar,
Rağbeti kazanan ustalar
Zenginlikleri buraya getirin
Şöhreti getirin otağa

Ünder tengeri üřşöög,
 Ürgen delhey todog.
 Barildaanay baruun zaha,
 Urildaanay urda zaha.

Yüce Tengri yardım eyle,
 Geniş Toprak kolla
 Güreşte doğru taraf,
 At yarışında ön sıra (Türkmen, Okudan,
 2020: 95)

M.N. Hangalov tarafından tasvir edilen Kudin Buryatlarının “*surharbaan*” milli spor şenliğinde ve Doğu Buryatlarının “*oboo*” denilen soy mabetlerinde dinsel ayinlerden sonraki şenliklerde ilk önce “*erhim bühenüüd*” (baş güreşçiler) yarıştırlardı (Türkmen, Okudan, 2020: 92-95). Şagdaron ile Oçırov’un açıkladıkları müsabakalara soy mabedinden doğuda ve batıda yaşayan boyları temsil eden genellikle 5-10 çift pehlivan katılırdı. “*Erhim bühenüüd*” isimli baş güreşçiler “*lama*” denilen ruhani liderin hayırlı duasını aldıktan sonra “*duherik*” denilen dairesel güreş sahasının ortasına çıkarlardı. Bundan sonra diğer pehlivanlar yarışmaya başlardı. Müsabakanın sonunda ise kazanan güreşçi yabancı biriyle yarıştırdı (Türkmen, Okudan, 2020: 92-95).

Güreşte Kiyafetler ve kurallar: Moğolistan’da yarışın başında en zayıf katılımcılar sahaya çıkarlar. Onlardan sonra daha iyi olanlar, son turda ise en güçlüler yarışır. *Naadam* milli spor müsabakasına katılan güreşçilerin sayısı 1024’ü aşmamalıdır. Güreşçilerin sayısı tek rakamla bittiği durumlarda ise genelde en ünlü olan çiftsiz kalırdı, ama yine de sahaya çıkar finalde başkaları mağlup bırakan gerçek bir pehlivana denk gelene kadar görülmeyen rakibiyle yarıştırdı (Türkmen, Okudan, 2020: 96-97). Hangalov’un aktardığı açıklamalara göre Kudin Buryatlarının yarışları ile törenlerinde güreşçiler pantolon giyerek sahaya çıkarlardı: Birkaç *tarasun* içecekli kazanı alarak aksakallar yan taraftaki açık bir yere giderler ve yarım daire şeklinde otururlar. Ortaya delikanlılar çıkar ve birbiriyle kapışmaya başlarlar. Güreşe başlamadan önce üst giyim tamamen çıkarılır ve pehlivanların üzerinde ancak pantolonları kalır, çünkü böyle kapışmak daha rahattır. Güreşçiler birbirinin karşısına geçer ve güneşin yönüne göre dönerler. Sonra birbirini tutar ve kapışmaya başlarlar (Türkmen, Okudan, 2020: 92-94). Rivayetlere göre eskiden zenginler güreşçilere daha iyi bakarlardı ve hatta güreş sırasında sağlam kalabilecek deri pantolonları diktirirlerdi. Pehlivanlar çok ince giyinirler yani iç giyimleri hariç herşeyi çıkarırlar üzerlerinden. İlk önce onlardan biri çıkar ve rakibini bekleyerek ortaya oturur. Rakip geldiğinde ikisi de yavaş yavaş yanaşır, bir yerde döner, sırayla sağ ve sol ellerini yere değdirirler, sonra güçlerini denemiş gibi birbirini ellerden tutarak çekerler. Bu küçük hazırlıktan sonra güreş başlar. Her pehlivan rakibini devirmeye çalışır. Sık sık ayaklardan tutmaya da çalışırlar. Yere devirdikten sonra işte kazanan karşındakini yumruklar. Fakat mağlup kalan da eksik kalmaz (Türkmen, Okudan, 2020: 92-94).

Hangalov’ un ifadelerinden Kudin Buryatlarının daha çok yumrukları kullandıkları ve gövdenin yere değmesini mağlubiyet saymadıkları anlaşılmaktadır. A.V. Burdukov Dja lamanın obasındaki güreş ile okçuluk müsabakalarını aşağıdaki gibi betimlemiştir: ‘*Halhas Moğolları ile Oyratlar farklı yöntemleri kullanırlar. Halhas Moğolları güreşçinin diz üstü kalmasını bile mağlubiyet sayarken Oyratlar ise birinin sırt üstü devrilmesine dek kapıştırlardı*’ (Türkmen, Okudan, 2020: 96).

‘*Altan tobçi*’ (Altın Düğme) Moğol destanında *Buri-buhe* ile *Belgutay* adlı kahramanların arasındaki güreş anlatılmıştır. Rivayete göre *Buri-buhe* rakibini bir eliyle tutarak ve onun dizine tekme atarak devirmiş ve kıpırdatmayacak kadar yere bastırmıştır (Türkmen, Okudan, 2020: 96). Demek ki 12.yüzyıldaki *barildaan* kurallarına göre diz üstü kalmak mağlubiyet sayılmazdı ve kazanmak için muhtemelen rakibi sırt üstü devirmek gerekirdi. *Bohan uliger* diye anılan Bohan bölgesi destanında *Şodoy Mergen* isimli pehlivan “*Manu ehe isimli pehlivani kırmızı koltuk altlarından tutarak batı tayga tarafına fırlatmıştı*”. Sonunda ‘*Today Bayan Han’ın oğlu Toli Sagan Bator* ile kapışmıştı. *Toli Sagan Bator* ise *Şodoy Mergen*’i bilekleriyle ilişmeye çalışmıştır. Ancak, *Şodoy Mergen* ‘*tüm gücünü toplayarak rakibini tutmaya hazırlandı ve aniden kırmızı koltuk altlarından tutarak devirip yere basmıştr*’ (Türkmen, Okudan, 2020: 97). Bilindiği üzere bu

kapışmada *Belgutay* kazanmıştı ve *Buri-buhe'nin* sırtına dizini dayatarak ve başı ile ayaklarını gererek omurgasını kırmıştır. Karakalpakistanın destanında da yedi hatlı zincirler kuşatılan *Surtayşa* rakibi *Allayar'ı* yay misali gererek omurgasını kırmıştır (Türkmen, Okudan, 2020: 97). *Buryat uliger* diye anılan Buryatların destanında *Mangadhay* adlı pehlivan ile rakibinin arasındaki güreş adeta ölüm – kalım mücadelesiydi. Zira onlar '*sırtlarındaki eti güçlü parmaklarıyla koparak göğüslerindeki etleri dişleriyle ısırarak fırlatmışlardı*' (Türkmen, Okudan, 2020: 94).

G.D. Sanjeev tarafından kaydedilen '*Han-Haranhuy*' destanının Moğolcasında '*Naran Saran Tulay*' güreş esnasında mola vererek güreşçi takımını giymiştir: '*Üzerine deve derisinden bir mont ile geyik derisinden bir pantolon giymişti... Naran Saran ise demir parmakları ile kemik turnaklarını kel ve yaşlı rakibinin sırtına batırmıştı... damarlarına kadar batırmıştı, kel ve yaşlı rakibinin kürek kemiklerini yaralamıştı, alt kaburgalarını ayırmıştı ve katı kaya ile dikenlerde sürükleyerek fırlatmıştı ...*' (Türkmen, Okudan, 2020: 97).

Tsibikdorjiyev'a göre bu destanda kapanan kartalın hareketlerinin taklidine dayanan Moğolların kadim yöntemleri yansıtılmıştır: 'Destanlara özgü abartmayı hesaba katmazsak düşman etini koparma gibi hareketlerin yakın geçmişte görülen korkunç bir gerçek olduğunu söyleyebiliriz. '*Han-Haranhuy*' destanında dile getirildiği gibi işte bunun gibi saldırılardan korunmak için pehlivanlar üzerlerine deri kıyafetlerini giyerlerdi... Bokstaki bir kucaklama yöntemi gibi, sıkı bir kuplajda böyle bir hareketin etkili bir şekilde yapılması mümkündür, göğüs bunun için en iyi yer değildir, koldaki karşı saldırı çok büyüktür, ancak sırt, karaciğer ve böbrekler çelik kadar sağlam olmuşçasına eğitilmiş parmaklar için en uygun hedef haline gelir. Güney Moğolistan'da mevcut deri ile demirden yapılan '*dzodok*' (Türkmen, Okudan, 2020: 97) kıyafeti de işte bu yerleri korur. Buryat güreşçiler de karaciğer, böbrek ile karnı koruyan deri pantolonları giyerler' (Türkmen, Okudan, 2020: 97).

19. asırdaki Rus muhalefetçilerden N.A. Bestujev Hambo lamanın yaşadığı Buryat Cumhuriyeti'ndeki Tamçi (Gusinoye Ozero) Budist Manastırı'nda düzenlenen Maydari hurala şenliğini tasvir etmiştir. 'Selengi pehlivanları güreşe katılırken kuşakla kuşanırlardı. Güreş başlamadan önce müsabıklar iki yardımcı tarafından iç giyime kadar soyundurulur. İç giyim kasığa kadar dürülür ve üzerine sağlam yün kuşak sarılır. Kuşakla bel ile karnın alt tarafı kuşatılır. Örülmüş uzun saçlar da toplanır, böylece hazırlanan müsabıkın başına yüzünü kaplayan çarşaf misali bir etek giydirilir. Sonra müsabık eğilerek ve ellerini birleştirerek lamanın hayırlı duasını almak üzere ona yanaştırılır. İkinci pehlivan da aynı hazırlıklardan geçtikten sonra ikisi karşı karşıya bırakılır ve gözleri açılır' (Türkmen, Okudan, 2020: 97).

B.D. Sandanov'un dediği gibi Agin Burytalı da eskiden beri 2,5 – 3 metre uzunluktaki "*dalemba*" denilen kalın kumaştan kuşakları bellerine kuşanarak güreşirlerdi ki, bu Altay, Hakas, Culum, Teleüt gibi kadim Sibiryalı Türk halklarının kuşak güreşleriyle örtüşmekteydi (Türkmen, Okudan, 2020: 96-98). N.A. Bestujev'nin bu eski Buryat güreşlerini canlı izler ve şu şekilde anlatır: "Güreşin başında rakipler atak için en uygun anı kollayarak birbirinin etrafında uzun uzun dönerler. Birbirine saldırır ve istedikleri gibi olmadıysa tekrar ayrılırlar... Eski Yunan rivayetlerinde anılan kahramanlar gibi daha iyi tutunmak için yerdeki kumu alır ve ellerini ovalarlar... Saldırmadan fazla uzun zaman boyunca beklediklerinde yardımcıları onları kırbaçlarla cesaretlendirirler. Nihayet birbirine kuşaklarından tutunurlar. İşte o zaman güreş başlar: kaslar gerilir, gözler dışarı çıkmak üzere! Sadece fiziksel güç kazanmaya yardım eder. Rakibi kaldırıp yere devirmek gerekir. Hem devrilen hem de diz üstü kalan mağlup sayılır. Ancak 22-23 yaşlarında çok yakışıklı ve endamlı genç bir lama fiziksel güç değil de çevikliğinin sayesinde kazanabilmiştir. Onu rakibi devasa ve büyük ihtimalle çok güçlü bir pehlivandı. Genç delikanlı uzun zaman boyunca kendini yakalatmıyordu. Fakat aniden rakibini bekliyormuş gibi durmuştu. Dev ise kızarak öküz gibi başını eğmiş, ona doğru yürümüştür. Fakat lama sanki bunu bekliyormuş gibi yan tarafa kaçtı ve devi boynundan tutarak kendine doğru çekmiştir. Dev ise onun karşısında diz üstü kalmıştır. Bu delikanlı diğer dev pehlivanla da karşı karşıya gelmişti. Pehlivan kollarını açarak ona

doğru koştuğunda ise delikanlı onu da döndürerek yere yüz üstü devirmişti” (Türkmen, Okudan, 2020: 98).

Şekil 2. Güreşçilerin Agin Budist Manastırın'da Rusya İmparatorluğu Şehzadesi Nikolay'ın huzurunda gösterişleri. Fotoğraf 1902 yılında çekilmiştir.

Güreşte üç alan kuralı: Selengin Buryatları Halha Moğolları gibi yere müsabıkın eli, dizi veya gövdesi değişmişse mağlup sayılmayı açıklayan ‘*üç alan*’ kuralına riayet ederlerdi. Tsıbikdorjiyev *buhe-barildaan*’ın iki türünü öne sürmüştür: 1) rakibin yere sırt üstü bırakılmasını gerektiren ve farklı göğüs göğse çarpışma yöntemlerini içeren Oyratlar, bazı Buryatlar ile Onon Moğollarının güreş sanatları; 2) üç alandan birinin yere değmesini gerektiren ve göğüs göğse çarpışma yöntemlerini içermeyen Halhas Moğolları, Güney Moğolları ile bazı Buryatların güreş sanatları. Araştırmacılar bu iki türü ‘*orman*’ ve ‘*bozkır*’ olarak ayırt etmişlerdir. Birincisi Oyratlar, bazı Buryatlar ile Onon Moğollarının ‘orman türü’ nü tercih eden atalarının arasında yaygınlık kazanmıştı. Şimdi hemen hemen her yerde uygulanan ‘bozkır türü’ ise sadece hayvancılıkla uğraşan halklarda görülürdü (Türkmen, Okudan, 2020: 99). ‘Bozkır türü’ ne giren müsabakalarda üç alandan birinin yere değmesi mağlubiyet getirirdi. Böyle bir yaklaşımın kökenleri belki de tarihi bir gerçeğe dayanmaktadır. Zira eskiden dirsek veya diz üstü düşen güreşçi ‘*atından düşmüş*’ sayılırdı. Dünya genelinde buna benzer kuralı içeren birkaç güreş türü mevcuttur.

Birçok araştırmacı Moğolların ‘*böh-barildaan*’ geleneksel güreşi ile Japonların ‘*sumo*’ güreşinin arasında tipolojik benzerliklerin bulunduğunu tespit etmiştir. Bundan hareketle Korelilerin ‘*ssirum*’ ile Japonların ‘*sumo*’ spor türlerinin kökenlerinin aslında Moğolistan’dan geldiğini dile getirmişlerdir (Türkmen, Okudan, 2020: 99). Üç alan kuralı da Türklerin ‘*güreş*’, Yakutların (Saka-Türkleri) ‘*habsagay*’ ile Alman ecdatlarının ‘*glima*’ denilen müsabakalarda uygulanırdı. *Güreş* ile *glima* da rakipler birbirini kuşaklarından tutarlar, muhtemelen bu yöntem uzun mızraklar icat edilmeden önce kullanılırdı. Çünkü o zamanlar süvari silahsız kaldığında kendini korumak için düşmanı savaş kemerinden tutarak onu yere yığmalıydı. Tungus, Kuzey ile Doğu Moğol kültürlerinin etkisinden dolayı *buhe-barildaan*’da da bu kadar çok yöntemin kullanılması bakidir. Hem bilim insanları hem de Moğol güreşçiler ‘*barildaan*’ da beş yüzden fazla tekniğin olduğunu öne sürmektedirler (Türkmen, Okudan, 2020: 99).

Ödüller: *Hambo lama* tarafından takdim edilen ‘*Erin Gurban Naadan*’ (*Surharbaan, Erlerin Üç Oyunu*) Buryat milli spor şenliğine bir gün kala 17 Eylül 2004 tarihinde Ulan Ude şehrinde düzenlenen ‘Milli Spor Türleri Güncel Sorunları ve Gözme Yolları’ adlı bilimsel ve uygulamalı seminerde Buryat Özerk Cumhuriyeti Devlet Gençlik, Beden Eğitimi ve Spor Komitesi’nin bilimsel ve uygulamalı merkezi tarafından hazırlanan “Milli Güreş Kuralları” projesi üzerinde durulmuştur. Bu kurallara göre: Müsabıklar halıya bağlanmış kuşakları kuşanmış halde, milli hilatlar (geleneksel aba /çapan) ile şapkalarını giyerek çıkarlar...solo övgü şarkısını söyleyen antrenörleri veya takım temsilcileri de refakat ederler. Antrenörler ile takım temsilcileri de milli kıyafetleri giyerek çıkarlar. Müsabakalara dize kadar uzanan spor taytlı, bağlanmış kuşaklı ve spor ayakkabılı yarı çıplak güreşçiler katılabilirler (Sonradan ‘*gutul*’ denilen milli spor ayakkabı türü

gerekecek). 60, 70, 80, 90 ile +90 kilo ağırlık kategorilerine göre yarışlar yapılır. 18 Eylül 2004 tarihinde Volga Budist Manastırı'nda düzenlenen Erlerin Üç Oyunu müsabakasına iki ağırlık kategorisine giren gürşçiler katılmışlardır (Türkmen, Okudan, 2020: 99). Güreşin normal süresi 5 dakikadır. Normal süre sırasında kimse kazanamazsa müsabıklar birbirlerini kuşaklarından tutarak devam ederler. Bu sefer zaman kısıtlaması yoktur ve üç alandan birinin yere değmesi gerekir. Herhangi müsabık tek bir eliyle olsa bile rakibinin kuşağını bırakırsa mağlup sayılır'. Müsabakanın sonunda mağlup kalan kazanana saygı göstererek onun kolunun altından geçer. Kazanan ise "kartal dansı"nı göstererek saat yönünde sahada döner.

Şekil 3. Buryatlar'da Buhe-Barildaan Güreşi (Orman tipi), Haziran 2018, Kepçik Yaylası- Ulan-Ude

Buryat Özerk Cumhuriyeti'nde hemen hemen her ay köy ile şehir çapındaki gençler yarışmalarından uluslararası müsabakalara kadar çeşitli düzeydeki *buhe-barildaanlar* yapılmaktadır. *Sagalgan* ile *surharban* denilen milli spor şenlikleri sırasında yarışlar bütün bölgelerde düzenlenmektedir. 2010'dan itibaren her yıl Kafkas, İdil bölgesi, Yakudistan ile Tuva'dan gelen sporcuların katıldığı Sankt-Petersburg'daki "*Datsan Kupası*" ile Moskova'daki "*Kızıl Meydan Buhe-Barildaanı*" isimli müsabakalar organize edilmektedir.

Şekil 4. Selengin ile Agin Buryatlarının kuşaklı kapışması (Bozkır tipi), Temmuz 2018, Ulan-Ude

Sonuç: Rus olmayan yerli yazarlar, Buryat güreşinin önemini açıklamak, sosyal işaretler arasında bir devamlılık önermek, sosyal anlam ve ulusal kimlik oluşturmak için çeşitli önerme efsanesini kullandıkları görüldü. Buryat güreş kültürü, halkın gelişimi ve sürekliliği için kendisine özgü olan iktisadi yaşamı ve bu yaşamı besleyen coğrafi ortamın geleneksel kaynaklarına dayanıyor. Buhe-Barildaan güreşlerinin nesiller arasında milli kimliğin ve bağlantının korunmasına yardımcı olan spor kültürünün en önemli unsurlarından biridir. Buryatların Buhe-barildaan güreşlerinin işlevsel ve ideolojik kökenleri, tarihsel olarak, her şeyden önce, dış güçle yüzleşmek zorunda kalmanın yanı sıra askeri güçlerin lideri olan bir kitlenin seçimi ile ilişkilendirilir. Ayrıca, bozkır ve orman tipi olmak üzere iki türü görülen Buhe-barildaan güreşleri, tipolojik ve homojenlik bağlamında başta Türkleri olmak üzere o coğrafyalarda yaşayan halkların güreşleriyle örtüştüğü görüldü. Yukarıda anılan bilgilere istinaden günümüzde Moğolların *barildaan* güreşinin kuralları göz önünde bulundurularak ve Selengin ile Agin Buryatlarının kuşaklı kapışmasının nezdinde

Buryat kültürüne ait milli güreş türünün ortak kuralları hazırlanmaktadır. Müsabıkların kalçalarını kuşatmaları Korelilerin 'ssirim' güreşçilerinin kuşandıkları yöntemle benzemekte, ama Koreliler butlardan sadece birini kuşanırlar. Böyle bir kuşanma biçimi ancak Buryatlar ile Koreliler tarafından uygulanmaktadır. 'Yitirilen gelenekleri canlandırma' amacıyla antrenörlerin 'solo' söylemeleri gibi bazı eski adetlerin yeniden icrası zaman zaman çok serbest şekilde yapılan doğaçlamaya dönüşür. Müsabıklar, hakemler ile antrenörlerin dış görünüşleriyle ilgili kurallar hakkında da aynısını demek mümkündür. 'Gutul' denilen ayakkabılar ile 'cancın' adlı şapkanın giyilmesi ve yarışı kazananın *Kartal Dansı'nı* göstermesi Moğolların 'naadam' isimli spor müsabakasından gelmiştir. Fakat bununla beraber Buryatların 'buhe-barildaan' yarışının zamanla birlikte sürekli gelişmekte olan ve tarihin akışıyla uğradığı tüm değişikliklere rağmen hâlâ Buryatlar'a özgü esnek, yeni şartlara uyarlanabilen ve kendi varlığını sürdürebilen kültürel bir fenomen olarak kalması da vazgeçilmez bir gerçektir.

Not: Bu çalışma "KTMU-BAB-2018.GOSAUM.02 Nolu- Türk dünyasında geleneksel güreşlerin arketip kodlarıyla birlikte araştırılması" başlıklı proje kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Kaynakça

- Türkmen, M., & Alimov, U. (2019). Devinimsel yönleriyle: Orta asya Türkleri'nde cambı atış. *Journal of International Social Research*, 12(66). <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3678>
- Türkmen, M., & Arstanbekov, S. (2020). Kazakh traditional wrestling with its formation and transformation aspects: Kyres (Küres). *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 6(8), 78-90. <http://dx.doi.org/10.46827/ejpe.v6i8.3410>
- Türkmen, M., & Buyar, C. (2019). Wrestling in Turcic peoples from a socio-cultural perspective. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 5(12): 154-162. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.3530881>
- Türkmen, M., & Canuzakov, K. (2019). Cultural pedagogy of traditional wrestling of Turkish people. *Electronic Turkish Studies*, 14(6): 3525-3533. <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.30292>
- Türkmen, M., & Djanuzakov, K. (2019). Orta asya türk halklarında kadim bir atlı spor: Ukuruk salmaktuu-qurık-emdik ürediş. *Electronic Turkish Studies* Electronic Turkish Studies, 14(7): 4059-4070. <http://dx.doi.org/10.29228/turkishstudies.30291>
- Türkmen, M., & Okudan, B. (2020). Buhe-barildaan: Buryat traditional wrestling with cultural codes. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 6(8), 91-103. <http://dx.doi.org/10.46827/ejpe.v6i8.3411>
- Türkmen, M., & Useev N. (2019). Certain ritual games and symbols in kyrgyz toy" (festival) tradition. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 5(12): 145-153. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.3529646>
- Türkmen, M., & Useev, N. (2020). Yakut (Sakha) traditional wrestling with its formation and development: Khapsagay. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 6(8), 104-115. <http://dx.doi.org/10.46827/ejpe.v6i8.3412>
- Türkmen, M., İmamoğlu, O., & Ziyagil, M.A. (2006). Popularity of the Wrestling sport in Turkey and it's comparison with the selected sports. *Researches About The Turks All Around The World*, 163, 77-94.

Yamak, B., İmamoğlu, O., İslamoğlu, İ., & Çebi, M. (2018). The effects of exercise on body posture. *Electronic Turkish Studies*, 13(18), 1377-1388.
<http://dx.doi.org//10.7827/TurkishStudies.13911>